

Vår referanse:
2020/597-1-

Saksbehandler:
Hege Walør Fagertun

Dato:
27.05.2020

Longyearbyen lokalstyre og ny økonomisk hverdag

Utvalg	Utv.saksnr.	Møtedato
Administrasjonsutvalget		
Lokalstyret		

Administrasjonssjefens anbefaling:

1. Det etableres et prosjekt med den hensikt å tilpasse Longyearbyen lokalstyres sine tjenester og økonomi til en ny økonomisk hverdag for Longyearbyen. Arbeidet skal være ferdig 1.mars 2021 og da danne grunnlag for budsjett 2022.
2. Hovedmandat som beskriver mål, framdrift, utredninger og organisering vedtas.
3. Det settes av kr 1 mill. til gjennomføring av prosjektet. Som finansieres ved bruk av det frie disposisjonsfondet. Der det er mulig skal det hentes inn annen finansiering som tilsvarende reduserer behov for bruk av avsetning fra disposisjonsfondet.
4. Det anbefales at Lokalstyret nedsetter et ad-hoc-utvalg med representanter fra alle politiske partier i Lokalstyret. Dette kan f.eks. være medlemmene i AU supplert med MDG og FrP. Ad-hoc-utvalget er via Lokalstyret prosjekteier. Administrasjonssjefen rapporterer til utvalget underveis i prosjektet.

Sammendrag og konklusjon:

De siste årene har vist en utvikling i Longyearbyen med befolkningsøkning, økt behov for tjenester og behov for investeringer i infrastruktur. Samtidig har samfunnet som sådan endret seg vesentlig, fra ensidig industrisamfunn til et allsidig og variert næringsliv, hvor forskning og spesielt reiseliv har økt i betydelig omfang. Antall nasjonaliteter har økt som krever annen tilrettelegging spesielt innen skole og barnehager. I tillegg til justeringer i lovverk og nye oppgaver er det behov for en gjennomgang av Longyearbyen lokalstyres økonomi, organisasjon og tjenestnivå. Administrasjonssjefen anbefaler at det etableres et prosjekt som utarbeider analysegrunnlag for beslutning. Målet er riktige tjenester, med riktig kvalitet og til lavere kostnad. Analysearbeidet vil ta utgangspunkt i grunnlag utarbeidet til strategikonferansen. Arbeidet vil også være et viktig bidrag som grunnlag for utarbeidelse av planstrategi og samfunnsplan. Planstrategien legges fram til høsten og vil være et godt grunnlag for samfunnsplanen og et helhetlig plansystem.

Gjennomføring av underliggende analyser og utredninger samt prosjektledelse er estimert å ha en kostnad på kr. 1 mill. Prosjektet skal søke midler fra KS sitt OU-fond der dette er mulig ihht vedtektene her. Dette vil i så fall redusere bruk av foreslått avsatte midler fra det frie disposisjonsfondet.

Saksopplysninger:

Litt historie og bakgrunn:

Fra LL ble etablert i 2002 har LL som tjenesteleverandør, myndighetsutøver og organisasjon utviklet seg betydelig. LL ble etablert etter modell av norske kommuner på fastlandet og skulle i det alt

vesentligste ha mye av de samme tjenester, dog med noen viktige unntak. De første par årene med Svalbard Samfunnsdrift (SSD) som tjenesteleverandør til man i 2004 etablerte en foretaksmodell med tre foretak; Bydrift, Kultur og Oppvekst. Alle drevet med egne styrer, men hvor øverste myndighet var lagt til Lokalstyret. LL sin organisasjon og administrasjon var liten med en ren bestiller/utfører-rolle.

Etter hvert så man behovet for en annen og mer helhetlig styringsmodell, der en felles økonomi, tjenesteproduksjon var samlet i ett politisk styre og i en felles administrasjon/organisasjon. Analyser viste at LL sine tjenester var svært lik kommunal virksomhet på fastlandet, men styringsmodellen mer fragmentert, noe som gjorde helhetlige prioriteringer for utvikling av samfunnet mer komplisert. Dette var en del av bakgrunnen for opptakten til SNU 1 og 2. Det ble utmeislet to hovedprosjekter; økonomisk og organisatorisk. Det ble gjort et svært omfattende analysearbeid og store prosesser med mange involverte. Resultatet var som kjent dagens organisasjonsmodell, hvor de ulike foretakene ble samorganisert og det ble etablert en enhetlig politisk og administrativ styringsmodell etter samme mal som kommuner på fastlandet.

LL sin økonomi på inntektssiden er har vært og er enkel. Det er to hovedinntektskilder; gjennom et fast statstilskudd og gjennom lokalt vedtatte gebyrer og avgifter. Til sammen skal dette dekke de kostnader LL har med de tjenester som leveres.

Vurdering:

Gjennom de siste års budsjettprosesser ser man en økning i aktiviteten til Longyearbyen lokalstyre. Dette gjennom en vekst i antall årsverk og økt etterspørsel etter tjenester. Enten gjennom nasjonale føringer, som ny bemanningsnorm i barnehagene, som følge av generell økt aktivitet i Longyearbyen eller for å ha tilstrekkelig kompetanse til å følge opp ulik nasjonal eller lokal pålagt myndighetsutøvelse. Regelverk endres, justeres eller det innføres nye krav som skal følges opp. Samfunnet er i en kontinuerlig utvikling og LL har et viktig ansvar for tilrettelegging for tjenester og utøvelse av myndighet. LL er også et verktøy for å nå nasjonale mål stadfestet gjennom norsk svalbardpolitikk og Meld.St. 35 (15-16).

Målene i svalbardpolitikken danner også rammen for hva nasjonale myndigheter vil tildele av økonomiske virkemidler. Blant annet at det ikke er et mål om å øke befolkning og aktivitet som medfører press på infrastruktur og tjenester som LL skal levere. Når befolkningen likevel øker, nye oppgaver tildeles, eller rammer for bemanning endres, vil også presset på LL sin økonomi og tjenester økes. Denne utviklingen vil ikke kunne vedvare uten at LL gjør en helhetlig gjennomgang av tjenester og økonomisk status sett opp mot ønsket samfunnsutvikling.

Dette var det generelle bildet før koronasituasjonen oppsto i mars. Administrasjonen hadde allerede startet diskusjoner på hvordan dette skulle håndteres. Politisk var strategikonferansen i februar et viktig startpunkt når det gjaldt de fremtidige økonomiske rammene. I april begynner vi nå å se tydelige følger av nedstegning av samfunnet vårt. Dette påvirker både direkte og indirekte LL. Tertialrapporten pr 30.4.2020 viser bla store tap av inntekter på havna, energiverket, mindre inntekter på næringsavfall og innen kultur og idrett. Dette er områder som enten skal finansiere aktivitet gjennom gebyrer og avgifter eller gjennom salg av billetter/årskort mm. Drift, investeringer og nødvending vedlikehold rammes derfor særlig på disse områdene. Situasjonen forsterker dermed den generelle trenden vi så før koronasituasjonen oppsto. Det vi trodde vi hadde lengre tid på å handtere, er rykket nærmere frem i tid. Vi er derfor i en situasjon der vi raskt må tilpasse oss en ny hverdag. Hele samfunnet må gjennom denne prosessen, og som vi allerede har sett har næringslivet vært nødt til å ta drastiske grep. Følgene på lang sikt for Longyearbyen er ennå ikke er klarlagt. At situasjonen kan få konsekvenser for lokalsamfunnet og næringslivet hersker det ingen tvil om.

På bakgrunn av disse vurderingene anbefaler administrasjonssjefen at det etableres et internt utredningsprosjekt med fokus både på økonomi, organisasjon og tjenesteproduksjon. Målet er at LL skal levere riktig tjeneste med bedre kvalitet til lavere kostnad. Deler av grunnlagsmaterialet i dette arbeidet er det foreløpige utredningsbildet som ble utarbeidet til strategikonferansen. Dette vil vi utfylle slik at det også kan være oppspill til en ny samfunnsplan for Longyearbyen.

Administrasjonssjefen vil organisere utredningen som et prosjekt ledet av prosjektstaben. Den politiske forankringen er viktig fordi resultatet av prosjektet vil danne grunnlag for framtidige beslutninger knyttet til investeringer, driftsnivå og tjenesteomfang som LL skal levere i årene som kommer.

De siste budsjettårene har vist oss at med en videre utvikling i tjenestenivå og behov for oppgradering av infrastruktur vil LL sine løpende utgifter være høyere enn løpende inntekter. Dette er faste løpende inntekter og utgifter som er forholdsvis stabile fra år til år. Men over tid må det være balanse mellom inntekter og utgifter samt være tilstrekkelig til avsetning til frie disposisjonsfond. Når vi ser at presset øker på LL sine tjenester og behovet for større investeringer øker er det behov for en grundig og helhetlig kunnskapsgrunnlag for hva LL som organisasjon kan handtere både økonomisk og tjenestemessig. LL er foreløpig i en økonomisk situasjon der man har ressurser til å avsette til grundige analyser. Analyser som skal danne grunnlag for politiske veivalg for LL som tjenesteproducent og for ivaretagelse av samfunnet slik norsk svalbardpolitikk legger opp til.

I budsjettvedtaket for budsjett- og økonomiplan for 2021-2023 ble det vedtatt (pkt. 5) at administrasjonen skulle utarbeide måltall (handlingsregler) som legges fram til politisk behandling. Dette arbeidet legges fram som egen sak. Når man foretar en analyse av økonomi vil også tjenesteproduksjon være sentral og hvor rasjonelt LL drifter disse. I dette ligger også muligheten for å vurdere justeringer i organisasjonsmodellen og se på hvordan denne mest effektivt kan bygge opp under tjenesteleveransene. Dette er i så fall et utviklingsarbeid hvor det vil være naturlig å se tilbake på den utviklingsprosessen som ble gjennomført i 2012-2014 (SNU 1-2). Dette sett i lys det samfunnet Longyearbyen i dag er blitt og med de økonomiske og politisk rammer som foreligger.

LL som politisk styrt organisasjon og tjenesteleverandør av grunnleggende tjenester i Longyearbyen er udiskutabel. Og framkommer også tydelig i Svalbardlovens kap. 5 og Meld.St. 35 (2015-2016). Ut fra utviklingen vi har sett i Longyearbyen de siste årene, samt den nye situasjonen ifm koronasituasjonen, mener administrasjonssjefen at det er tid for en egenervaluering. Hvordan tar vi LL videre i et mulig endret samfunnsbilde? Vil befolkningsutviklingen kreve andre og flere tjenester eller motsatt. Hvordan påvirker evt. endringer i næringsstruktur LL? Og hvordan ivaretar LL sitt oppdrag som lokal myndighet og tjenesteproducent sett opp imot nasjonale føringer og norsk svalbardpolitikk? De aller fleste lokalsamfunn må med jevne mellomrom vurdere egen tjenesteproduksjon og økonomi opp mot utviklingen i samfunnet og kanskje er dette viktigere i Longyearbyen.

På bakgrunn av dette ønsker administrasjonssjefen å igangsette et prosjekt hvor vi setter lys på egen økonomi og omfang av tjenester sett opp mot den generelle samfunnsutviklingen. Dog i mye mindre omfang enn SNU 1-2 men med politisk forankring og deltakelse fra ansatte i organisasjonen. Mao et prosjekt der vi er nysgjerrige på egen drift og hva vi eventuelt kan justere for å omstille LL til ny økonomisk hverdag.